

تعزیه در تهران از پنجره تاریخ

نمایش دلدادگی

تعزیه از نخستین تجربه‌های ایرانیان در دیالوگ‌نویسی و اجرای نمایش است. تهرانی‌ها برای دیدن این نمایش، از صبح جایی برای خود در تکیه‌ها دست‌وپا می‌کردند، ساعت‌ها به انتظار می‌نشستند تا دم غروب تعزیه شروع شود. تعزیه‌گردان «سرنسخه» تعزیه را در اختیار داشت و هر تعزیه‌خوان «نسخه» گفتار خودش را در قالب شعر، آنها با رخت شبیه‌خوانی به صحنه می‌آمدند و تعزیه آغاز می‌شد. مرور تاریخی این هنر پیش روی شماست:

نخستین نسخه‌ای که از تعزیه به دست آمده، مربوط به ۱۱ خورشیدی است، دوره صفویه و درباره غارت خیمه‌ها و حوادث بعد از شهادت امام حسین (ع). نسخه‌نویس اشاره کرده که ملامحمود واعظ خوانساری سراینده این تعزیه است.

در تکیه حیاطشاهی در عودلاجان که در زمان آقامحمدخان ساخته شد، تعزیه‌خوانی دولتی برگزار می‌شد. دیگر تکیه معروف آن زمان، تکیه عباس‌آباد بود. بازار عباس‌آباد تهران نیز محل برپایی تعزیه‌خوانی بود.

تکایایی همچون رضاقلی‌خان در عودلاجان، نوروزخان در محله نوروزخان بازار و میرزا صالح مستوفی در زمان فتحعلی شاه به تعزیه‌خوانی‌های عمومی اختصاص یافت.

در سال ۱۳۴۴، دوره محمدرضا پهلوی، تعزیه‌نامه «عبدالله عقیق» در تالار سنگلج اجرا شد و بار دیگر، تعزیه‌خوانی با آهنگی ملایم سر بلند کرد و در میان مردم تهران، آرام‌آرام رونق گذشته را بازیافت.

معرکه‌گیران بی‌هنر برای کسب در آمد به تعزیه‌خوانی مشغول شدند و کارشان به ابتذال انجامید و با مخالفت‌های مختلف روبه‌رو شد و سرانجام رضاخان از ۱۳۱۲ به بعد تعزیه‌خوانی را رسماً ممنوع اعلام کرد.

با پایان یافتن حکومت قاجارها تعزیه‌خوانی‌های عمومی از سوی عامه مردم در تکایای محله‌ها، میدان‌ها و قهوه‌خانه‌های بزرگ، ساده و فقیرانه ادامه یافت.

در دوره محمدعلی شاه، تعزیه‌خوانی در تکیه دولت رو به افول گذاشت، اما کم‌وبیش برپا می‌شد. با آمدن احمدشاه چند روز از مراسم منحصر به زنان اختصاص یافت و در پایان سلطنت او بود که تعزیه‌خوانی در تکیه دولت تعطیل شد.

نخستین تعزیه تکیه دولت در بهمن‌ماه ۱۲۵۲ خورشیدی برگزار شد و به‌جز وقفه‌ای دوساله، تا مرگ ناصرالدین‌شاه هر سال میزبان تعزیه بود. میدان‌ها، کاروانسراها و منازل اشراف هم میزبان تعزیه‌خوانی بودند.

تکیه دولت قدیم یا تکیه حاج میرزا آقاسی، صدر اعظم محمدشاه، در ارگ سلطنتی در کنار تکیه منوچهرخان در بازار و تکیه وسیع سیداسماعیل به محل شبیه‌خوانی‌های پر تماشاگر تبدیل شد.

در سال‌های نخست سلطنت مظفرالدین‌شاه، این مراسم به دلیل شکستگی طبقه سوم تکیه دولت، مقابل عمارت گلستان یا حیاط دربار و گاه در تکیه نیاوران برپا می‌شد. در ۱۲۸۴ سقف تکیه دولت ساخته شد و تعزیه‌خوانی در آن ادامه یافت.

تکیه دولت قدیم یا تکیه حاج میرزا آقاسی، صدر اعظم محمدشاه، در ارگ سلطنتی در کنار تکیه منوچهرخان در بازار و تکیه وسیع سیداسماعیل به محل شبیه‌خوانی‌های پر تماشاگر تبدیل شد.

